

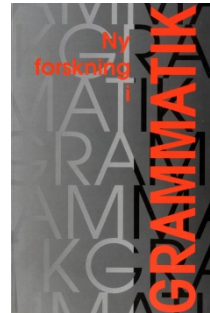
Ny Forskning i Grammatik

Titel: Små elementer - store effekter
Om *nok*, *vist* og *vel* samt to af deres formodede franske ækvivalenter

Forfatter: Randi Marie Sneskov

Kilde: Ny Forskning i Grammatik 15, 2008, s. 157-176

URL: <http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/nfg/issue/archive>



© Forfatterne og Institut for Sprog og Kommunikation, Syddansk Universitet, 2008

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre numre af Ny Forskning i Grammatik (1993-2012) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Små elementer – store effekter

Om *nok*, *vist* og *vel* samt to af deres formodede franske ækvivalenter

Randi Marie Sneskov

1. Indledning

I princippet må man gå ud fra at alle sprog er lige "gode". Dermed må man også gå ud fra at ethvert sprogligt udtryk kan oversættes til et hvilket som helst andet sprog, og at den samme mening kan formes og struktureres på ethvert sprog. Dette er dog langt fra ensbetydende med at der ikke eksisterer forskelle mellem sprog. Mit nyligt afleverede speciale handler om hvilke konsekvenser det har når der er forskelle mellem sprogs egenskaber. Jeg behandler kun et lille hjørne af denne problematik og har udformet mit speciale som en kontrastiv undersøgelse af de tre danske adverbialer *nok*, *vist* og *vel* samt deres franske (formodede) "ækvivalenter". De franske ækvivalenter jeg har udvalgt, er *sans doute*, *bien*, *devoir*, *n'est-ce pas* samt konstruktionerne *je pense*, *je crois*, *il me semble*, *je suppose* og *il paraît*. Disse franske ækvivalenter er valgt ud fra et princip om hyppighed baseret på et korpus bestående af skønlitterære originale og oversatte tekster med eksempler på *nok*, *vist* og *vel*. I denne artikel beskæftiger jeg mig blot med et par enkelte af de udvalgte ækvivalenter, nærmere bestemt adverbialerne *sans doute* og *bien*. Men først er det på sin plads at se nærmere på *nok*, *vist* og *vel* samt at foretage en introduktion til de teorier jeg anvender til min analyse.

2. Afgrænsning og teoretisk introduktion

Jeg beskæftiger mig udelukkende med *nok*, *vist* og *vel* som sætningsadverbialer sådan som de optræder i en konstruktion som

(1) Peter kommer nok/vist/vel hjem kl. 20.00.¹

1. For en gennemgang af andre typer af *nok*, *vist* og *vel*, se Sneskov (2007:17ff.)

Nølle (1999) inddeler sætningsadverbialerne i to typer, nemlig udsigelsesadverbialer, der kommenterer udsigelsen, og yringsadverbialer, der kommenterer ytringen. Sætningsadverbialer, der kommenterer selve udsigelseshandlingen, kan fx sige noget om formen (*kort sagt*) og illokutionen (*ærlig tale*). Under yringsadverbialer figurerer en række underkategorier som epistemiske yringsadverbialer (*muligvis, nødvendigvis, måske*), evidensyringsadverbialer (*åbenbart, tydeligvis, angiveligt*), evaluativer (*heldigvis*) og paradigmatiserende adverbialer (*også*), der alle kommenterer ytringen på forskellig vis. Det der bl.a. gør *nok, vist* og *vel* så spændende, er at de på grund af deres komplekse semantik både tilhører den type der kaldes epistemiske yringsadverbialer, og den type der kaldes evidensyringsadverbialer. Når *nok, vist* og *vel* optræder som sætningsadverbialer af typen epistemisk-evidentielle yringsadverbialer, er de relativt begrænsede med hensyn til deres topologiske placeringsmuligheder. Faktisk kan de når de er ubetonede, stort set kun stå på SA-pladsen (dvs. til venstre for negationen) hvorfor de nærmest kommer til at fungere som en slags verbalklitika. Dermed adskiller *nok, vist* og *vel* sig fra andre typer epistemiske og evidentielle yringsadverbialer fordi *nok, vist* og *vel* skifter betydning når de optræder i fundamentfeltet (jf. i øvrigt Sneskov 2007: 14ff.).

Til at analysere *nok, vist* og *vel* såvel som de to franske ækvivalenter (*sans doute* og *bien*) anvender jeg de semantiske kategorier epistemisk modalitet og evidentialitet. Desuden anvender jeg den skandinaviske polyfoniteori ScaPoLines begrebsapparat til at viderefortolke de semantiske analyseresultater. Jeg skal ikke komme med nogen længere teoretisk introduktion til begreberne epistemisk modalitet og evidentialitet, men bare ganske kort sige at jeg ved epistemisk modalitet forstår den underkategori som Krylova (2005) betegner problematisk modalitet og som udtrykker at afsender har problemer med at bekende sig til sit udsagns sandhed og derfor bruger forskellige epistemiske eksplikatorer til dette. Epistemisk modalitet handler m.a.o. om afsenders grad af viden hvilket er tydeligt hos fx Kronning (2004) som kalder den epistemiske modalitet for *kunskapens styrka*. Heroverfor finder man begrebet evidentialitet som handler om videnskilde, og Kronning taler her om *kunskapens källa*. Både epistemisk modalitet og evidentialitet handler for så vidt om forskellige måder hvorpå vi kan udtrykke at vores viden om verden er ufuldstændig. Men hvor

evidentialitet handler om afsenders placering af kilden bag ytringens propositionelle indhold, handler epistemisk modalitet om hvilken styrke afsender sætter bag ytringens propositionelle indhold. Som primær teori anvender jeg altså epistemisk modalitet og evidentialitet, mens jeg bruger polyfoniteorien ScaPoLine til *at sige lidt mere* om man så må sige. Polyfoni handler om flerstemmighed i betydningen tilstedeværelsen af flere stemmer. Jeg skal her kun beskæftige mig med polyfoni som en lingvistisk teori, sådan som den er blevet videreudviklet fra Ducrot af bl.a. Nølke (1989b, 1994). ScaPoLine-teoriens mål er at studere:

- taler i rollen som **udsigelsens konstruktør**, og på den måde konstruktør af dens “ideelle” eller “tilsigtede” betydning
 - taler som **kilde til synspunkter**
- (Nølke 2005: 148)

Dermed bliver *taler* et helt centralt begreb for ScaPoLine-teorien der skelner mellem flere forskellige talerinstanser. Det centrale i forbindelse med taler er at der skelnes mellem taler som konstruktør af den polyfoniske konfiguration (LOC) og taler som diskursindivid som kilde til et eller flere af konfigurationens synspunkter (Nølke 2006: 246f.). Taler har dermed flere forskellige roller. Nølke skelner bl.a. mellem:

- **LOC**: et billede af taler i rollen som konstruktør af udsigelsen [udsigelsen defineret som det at ytre noget]
 - **Tekstafsender (A)**: kilden til et spkt [synspunkt defineret som en semantisk enhed] som taler havde inden sin udsigelse, og som han stadig har.
 - **Ytringsafsender (a_0)**: kilden til et spkt som taler har her-og-nu, men som han ikke nødvendigvis har haft hverken før eller efter udsigelsen. Det særlige ved diskursindividet (a_0) er at det kun eksisterer i en given udsigelse E_0 .
- (Nølke 2005: 148)

Nødvendigheden af at skelne mellem de to tekstlige instanser tekstafsender og ytringsafsender kommer tydeligt til udtryk i en modalitets

polyfoniske struktur, som ifølge Nølke altid er $M(p)$ (Nølke 1989a: 48), med polyfoniske termer kaldet DOM over for INDHOLD. Strukturen indeholder to synspunkter, nemlig SPKT1 der hævder p (et propositionelt indhold), og SPKT2 der modificerer p og kommer med ledsagende anvisninger der udtrykker afsenders attitude over for det sagte. a_0 har som meget stærk defaultværdi at være kilde til det hierarkiske SPKT2, mens kilden til SPKT1 kan være, men ikke nødvendigvis er, A (LOC kan ikke være kilde til et synspunkt da det ikke er et diskursindivid). Jeg gør opmærksom på at når jeg i de næste kapitler foretager polyfoniske analyser og bestemmer et synspunkts kilde til at være enten A, M, MAN eller X (dvs. uspecificeret), kun taler om defaultværdier. Jeg fastslår altså ikke nogen absolutte værdier da der faktisk stort set ikke findes nogen værdier der er absolutte i kodningen.

Det er selvfølgelig især interessant at foretage polyfoniske analyser når en struktur bærer en instruks om at der er mere end ét synspunkt tilstede. Skoleeksemplet er følgende eksempel, hvor *ikke* udgør en sådan instruks og iscenesætter det modsatte SPKT1 (*Denne væg er hvid*),

(2) Denne væg er ikke hvid

Polyfoniteorien går ud fra at sproget har en grundlæggende dialogisk egenskab der bl.a kommer til udtryk med talerens forskellige roller (Nølke 2006: 251). *Nok*, *vist* og *vel* samt deres franske ækvivalenter er især interessante i forhold til polyfoniteorien fordi de er stærkt polyfoniske og helt tydeligt spiller på interaktionen. Dette vender jeg tilbage til når jeg i de næste afsnit foretager polyfoniske analyser. Jeg lader som sagt mine polyfoniske betragtninger komme i forlængelse af mine semantiske analyser som jeg foretager ud fra kategorierne epistemisk modalitet og evidentialitet. Som mine semantiske analyseresultater demonstrerer, koder *nok*, *vist* og *vel* altid den epistemiske styrke SANDSYNLIGVIS, og dermed bliver de semantiske analysers sammenhæng med de polyfoniske analyser klar. I de polyfoniske analyser fremgår det nemlig hvordan den DOM der udtrykkes i en *nok*, *vist* eller *vel*-konfiguration, altid angiver styrken SANDSYNLIG.

3. *nok, vist og vel*

3.1. *nok*

Både *nok, vist og vel* koder den epistemiske styrke SANDSYNLIGVIS. Forskellen mellem *nok, vist og vel* er at de ved siden af at angive epistemisk modalitet angiver forskellige former for evidentialitet. *Nok* angiver ifølge Jacobsen (1992) en subjektiv formodning. Denne subjektive værdi er både Davidsen-Nielsen (1996) og Krylova (2005) også inde på, og Krylova giver *nok* etiketten 1.personspartikel. Med prædikater som subjektiv og 1.persons- bliver det tydeligt at afsender ved at anvende *nok* udelukkende baserer sin formodning på sig selv. En ytring der indeholder et *nok*, er altså udtryk for en opfattelse afsender deler med sig selv og ingen andre,

(3) **org.:**

- Ska vi prøve at veje hende? (...)
- 2.280 gram? Det er jo det samme som i går? udbryder Marie forskrækket.
- Jamen, så vejer hun nok lidt mere i morgen. (Mørch 1976: 274)

I (3) udtrykker *nok* at ytringens afsender, en sygeplejerske, har en indre overvejelse med sig selv om et spædbarns vægt. Når afsender vælger at bruge *nok* her, angiver hun at den epistemiske mulighed for at barnet vejer mere dagen efter, er mere sandsynlig end den er usandsynlig, og den evidens afsender har for sin ytrings propositionelle indhold (at barnet vil veje mere næste dag), er begrundet i en subjektiv vurdering eller måske endda et gæt. Inddrager man det polyfoniske begrebsapparat og opstiller en polyfonisk struktur for *nok*, ses det hvordan afsender i en *nok*-struktur er i stand til at skabe flere billeder af sig selv. *Nok* er stærkt polyfonisk og spiller på interaktionen mellem tekstafsender (A), og ytringsafsender (a),

SPKT1: [A] (SAND (p))

SPKT2: [a₀] (SANDSYNLIG (SPKT1))

Opsplitningen af afsender i tekstafsender og ytringsafsender forklarer fornemmelsen af hvordan det virker som om afsender i følgende eksempel har en indre overvejelse med sig selv,

- (4) **org.:** Morgenmaden er dagens bedste måltid. Den blir serveret på samme tidspunkt hver dag og alligevel er det, som om man skal vente på den en evighed. Det er nok, fordi man er så sulten – det er længe siden, man sidst har spist. (Mørch 1976: 8)

Denne overvejelse er netop et udtryk for at tekstafsender er et billede af en sproglig person som kommer ind med det ytringsafsender kommenterer. Man kan sige at der er en slags TEMA-REMA over forholdet mellem tekstafsender og ytringsafsender idet tekstafsender leverer det stof der bliver TEMA for ytringsafsenders bemærkning.

Nok er altså et epistemisk ytringsadverbial i og med det betegner en sandsynlig mulighed. Derudover er det også et evidensytringsadverbial, nærmere bestemt et subjektivt evidensytringsadverbial fordi *nok* angiver at det kun er afsender selv der står bag kilden til en given ytrings propositionelle indhold. Samlet kan *nok* dermed betegnes *et subjektivt evidens-epistemisk ytringsadverbial*: en lang, men passende betegnelse til et effektivt ord.

3.2. *vist*

Som sagt er *vist* fra et epistemisk synspunkt synonym til *nok*. Det udtrykker således afsenders usikkerhed om hvorvidt det han udtaler sig om, er sandt i samme grad som *nok* – men ikke på samme **måde**. Evidensen bag de to adverbialer er nemlig forskellig. Jeg kaldte *nok* subjektivt i den forstand at det giver udtryk for at den evidens afsender har for sin ytrings propositionelle indhold, er begrundet i en subjektiv formodning. Evidensen bag en ytring der modificeres af et *vist*, er objektiv, og afsender markerer ved at bruge *vist* at hans viden kommer udefra, og at han baserer sin formodning på noget uden for sig selv. Denne forskel i graden af subjektivitet er både Krylova (2005) og Davidsen-Nielsen (1996) inde på, og Krylova kalder *vist* en 3.personspartikel (2005: 86). Det er her vigtigt at understrege at objektiv for mig ikke betyder at det man taler om, er fuldstændig frigjort fra afsender. Afsender er nemlig i sidste ende altid ansvarlig for sin ytring, og dermed kan man ikke tale om 100 % objektivitet. Derimod taler jeg om objektivitet i den betydning at afsender kun står tilbage i sin nødvendige funktion af ansvarshavende for udsigelsen.

Det kan ind i mellem være svært helt nøjagtigt at gennemskue hvad forskellen er på en *nok*-ytring og en *vist*-ytring, og for at gøre det mere klart kan man prøve at opstille to identiske ytringer og lade den ene være modificeret af et *nok* og den anden af et *vist*. Ytringerne skal sættes ind i en kontekst før forskellen mellem *nok* og *vist* bliver helt tydelig. I følgende eksempel handler det om at jeg skulle i sommerhus for en weekend med nogle venner, heriblandt min specialeveninde Britta og hendes kæreste Per. Britta og Per skulle overnatte i et værelse hvor der kun var en enkelt meget lille seng, og da de så dette værelse, udbrød Per: *Der er vist plads til to i den her seng*. Jeg overhørte Pers udbrud og undrede mig fordi jeg syntes at Pers udbrud udelukkende måtte være udtryk for en subjektiv vurdering hvis evidens kun kunne stamme fra Per selv. Hvorfor havde Per ikke hellere sagt: *Der er nok plads til to i den her seng?* Forskellen handler om den måde hvorpå afsender vælger at præsentere sin viden. Både ytringen *Der er nok plads til to i den her seng* og *Der er vist plads til to i den her seng* bliver præsenteret som resultatet af et ræsonnement. *Vist*-ytringen er et resultat af et ræsonnement som bygger på nogle objektive data, dvs. Per præsenterer sin viden som om hans erfaring er at fx 90 cm er nok til at der kan ligge to i én seng. Ja, det er som om han nærmest ser situationen for sig. Det er for så vidt det samme der er på spil i forskellen mellem eksempler som *Peter kommer nok hjem kl. 20.00 i aften* og *Peter kommer vist hjem kl. 20.00 i aften*. Modificerer afsender sin ytring med et *nok*, giver han udtryk for at hans slutning er baseret på et subjektivt ræsonnement, måske endda et gæt, mens han ved at modificere med et *vist* gør opmærksom på at der ligger nogle objektive kendsgerninger til grund for hans udtalelse (fx kan Peter, eller en anden, tidligere have fortalt afsender at han ville komme hjem kl.20.00, men afsender er imidlertid kommet i tvivl om hvorvidt han husker rigtigt).

I *vists* polyfoniske struktur er A ansvarlig for SPKT1, men A er her en del af et kollektivt MAN.

SPKT1: [MAN] (SAND (p))

SPKT2: [a₀] (SANDSYNLIG (SPKT1))

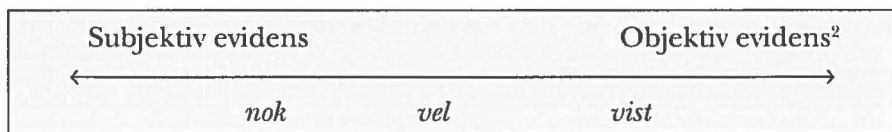
Karakteristisk for dette MAN er at det både kan bestå af en eksplicit udenforstående person, som når afsender siger at Peter *vist* kommer

hjem kl. 20.00 fordi Peter tidligere har fortalt ham det, men MAN kan også udgøre en mere objektiv og “ekstern” regel, som fx det at der godt kan ligge to mennesker i en seng der er 90 cm bred. Også når *vist* udtrykker en tvivl om hvorvidt afsender husker rigtigt, ses det hvordan afsender “taler med” som en udenforstående person.

Vist er ligesom *nok* et epistemisk ytringsadverbial der betegner en sandsynlig mulighed. Derudover er *vist* et objektivt evidensytringsadverbial idet *vist* angiver at det ikke kun er afsender selv der står bag kilden til en ytrings propositionelle indhold. Man kan dermed samlet betegne *vist* et *objektivt evidens-epistemisk ytringsadverbial*.

3.3. *vel*

Vels epistemiske element ligner det man finder hos *nok* og *vist*, og *vel* udtrykker således formodning i samme forstand som sine to søskende. Karakteristisk for intonationen i en prototypisk *vel*-ytring som *Han kommer vel i morgen* er at den kan være mere eller mindre spørgende. Den underliggende spørgsmålsinsinuerer medfører at man får en fornemmelse af at afsender ikke alene er kilde til sin formodning. Med andre ord er der en modtagerinstans (et du) involveret i en ytring modificeret af *vel*. Dermed placerer *vel* sig midt imellem *nok* og *vist* på en evidentiell subjektivitetsskala,



Den modtager som er såkaldt medansvarlig til kilden, kan både være en selvstændig person af hvem afsender forventer en bekræftelse af sin formodning, men 2. personen kan i nogle tilfælde også være identisk med afsender. Det er fx tilfældet i (4), hvor formen er dagbogsagtig, og afsender helt eksplicit splitter sig selv op i to,

- (5) **org.:** Jeg ville hellere se aftenlyset i Havana eller morgenen i Tibet, men nu har jeg altså valgt at blive mor til tre, og så nytter det ikke

2. Objektiv skal her ikke forstås i betydningen fuldstændig frigjort fra afsender (jf. afsnit 3.2.)

at gå rundt og være sur over sin skæbne. Det er vel heller ikke, nu jeg tænker over det, ens skæbne, hvis man selv har valgt det. (Njor & Stockmann 2006: 121)

I (5) har man en fornemmelse af en virkelig dialog som afsender har med sig selv lige her og nu³. Indskuddet *nu jeg tænker over det* markerer direkte denne indre dialog.

Vels polyfoniske struktur har jeg bestemt sig til at tage sig ud på følgende måde,

SPKT1: [M] (SAND (p))

SPKT2: [a₀] (SANDSYNLIG (SPKT1))

hvor M både kan dække over en selvstændig person og afsender selv.

Vel er ligesom *vist* og *nok* både et epistemisk ytringsadverbial og et evidensytringsadverbial. Epistemisk koder *vel* samme styrke som *nok* og *vist*. *Vels* evidentielle egenskab ligner *vist*, men *vels* kilde adskiller sig på den måde at kilden bag det propositionelle indhold kun involverer to, nemlig afsender og modtager, og ikke en norm som kan være kilden bag en ytring modificeret af et *vist*. Eftersom *vel* befinder sig i en midterposition med hensyn til dens angivelse af subjektivitet, kan jeg samlet kalde *vel* et *intersubjektivt evidens-epistemisk ytringsadverbial*.

4. *sans doute* og *bien*

Jeg er nu nået til at foretage analyser af de franske ækvivalenter *sans doute* og *bien*. I første omgang foretager jeg disse analyser uafhængigt af ovenstående analyser af *nok*, *vist* og *vel*, og derefter foretager jeg afslutningsvist en sammenligning af *nok*, *vist* og *vel* og ækvivalenterne *sans doute* og *bien*.

3. Forskellen mellem *nok*, *vist* og *vel* kommer dermed også til at handle om tid. Mens *vel* fx virker mere her-og-nu-agtig, er ræsonnementet i forbindelse med en *nok*-ytring ikke direkte knyttet til selve ytringsøjeblikket. For uddybning, se Sneskov (2007: 51f.)

4.1. *sans doute*

Sans doute angiver i sin moderne betydning⁴ en sandsynlighed, og dermed har den samme epistemiske styrke som *nok*, *vist* og *vel*. *Sans doute*'s evidentielle element er et hurtigt overstået kapitel. *Sans doute* er nemlig slet ikke i stand til at kode evidentialitet, og ved at modificere en sætning med *sans doute* siger man altså ikke noget om hvor kilden til afsenders viden er placeret. Til at se nærmere på *sans doute*'s styrkeelement og nærmere bestemt på hvor denne styrke er placeret, kan man med fordel bruge Heltofts modalfaktorbegreb (Heltoft 2005). Modalfaktorforhold handler om en given ytrings sandhedsværdi; jo mere objektiv modalfaktor, jo mere sikkerhed har afsender for propositionens sandhedsværdi. Modalfaktor handler altså groft sagt også om kilde, men det er den modale kilde så at sige, og denne kilde handler om hvorfra den modale bedømmelse kommer, og dermed kan man bestemme hvem der er den ansvarshavende for denne modale bedømmelse. Det der ligger til grund for afsenders modale bedømmelse, kan fx være noget afsender har tænkt, eller det kan være noget han har fra en anden. Det er altså ikke kilden til afsenders viden der kommer fra modal faktoren, men kilden til den modale vurdering.⁵ Ud fra min eksempeldatabase er *sans doute*'s modalfaktor langt oftest placeret hos afsender alene, og styrken bag den modale vurdering kommer således udelukkende fra afsender. Dette er tydeligt i (5) hvor kilden til afsenders modale bedømmelse uden tvivl er subjektiv.

- (6) **org.:** Elle se demandait s'il n'y aurait pas eu moyen, par d'autres combinaisons du hasard, de rencontrer un autre homme (...). Il aurait pu être beau, spirituel, distingué, attirant, tels qu'ils étaient sans doute, ceux qu'avaient épousés ses anciennes camarades du couvent. (Flaubert 1983 [1857]: 78)

-
4. *Sans doute*'s betydning er undergået en forandring således at der er sket en ændring i relationen mellem udtrykket *sans doute* og dets semantiske indhold. For uddybning se Sneskov (2007:59f.).
5. Det kan godt virke som om Heltofts skel mellem subjektiv og objektiv modalfaktor nærmer sig skellet mellem subjektiv kilde (kilden til det propositionelle indhold er afsender selv) og objektiv kilde (kilden til det propositionelle indhold bygger på en ekstern kilde) i evidentialitetsbegrebets forstand. Der synes ikke at være nogen der for alvor adskiller modalfaktorbegrebet fra evidentialitetsbegrebet; måske fordi der ikke rigtig er nogen der indtil nu har haft brug for at arbejde med begge begreber samtidig. For uddybning se Sneskov (2007:40ff.)

Madame Bovarys formodning om at hun kunne være blevet gift med en anden type mand sådan som hun forestiller sig hendes veninder er blevet det, er baseret alene på hendes egen vurdering, og *sans doute* markerer nærmest et skift til dækket direkte tale.

Andre gange kan den modale bedømmelse virke objektiv, og modal-faktoren kan synes delt mellem afsender og fx en tredje person der dermed gør bedømmelsen objektiv,

- (7) → **ovs.:** Elle n'arrivait pas à se concentrer sur ses études, et en 1964, quand elle a eu quatorze ans, je l'ai fait venir s'installer ici dans ma maison. Isabella a sans doute trouvé commode d'être débarrassée du souci que représentait sa fille. (Larsson 2006: 104)

Afhængig af konteksten kan modalfaktoren både være subjektiv og objektiv.

I en polyfonisk analyse af *sans doute* er kilden til SPKT1 uspecificeret, og både A og MAN kan være ansvarlige herfor som det også fremgår af konfigurationerne (6) og (7). Faktisk kan kilden til SPKT1 også være modtager som det fremgår af følgende konfiguration,

- (8) → **ovs.:** – Et tu as pu parler à tout le monde, sans doute ?
(Ibsen 1995: 88)
SPKT1: [M] (tu as pu parler à tout le monde)
SPKT2: [a₀] (tu as pu parler à tout le monde, sans doute ?)

I en *sans doute*-struktur er X (X: A, M eller MAN) altså uspecificeret, og på baggrund af mit korpus har det ikke været muligt at forudsige nogen alt-andet-lige-værdi. Instancieringen af X har ikke altid været lige nem; tit er det et spørgsmål om ren intuition, og det kan være svært at få de små betydningsnuancer frem. *Sans doubtés* polyfoniske struktur tager sig dermed samlet således ud,

- SPKT1: [X] (SAND (p)) (X:A, M eller MAN)
SPKT2: [a₀] (SANDSYNLIG (SPKT1))

4.2. *bien*

Det lille adverbium *bien* er oprindeligt afledt af adjektivet *bon*, og denne lille størrelse er ikke så ligetil at give sig i kast med. Det er et fantastisk spændende ord i sig selv med en lang række funktioner og betydninger, men her må jeg begrænse mig til at se nærmere på de funktioner af *bien* som er kommet frem via min kontrastive udvælgelsesmetode, dvs. ved at gå ud fra udvalgte eksemplarer af *nok*, *vist* og *vel* i originale og oversatte tekster og finde de steder hvor ækvivalenten er *bien*.

For at indfange hvad der er på spil i en ytring modificeret af *bien*, kan man sammenligne *bien* med det epistemiske ytringsadverbial *sans doute*,

- (9) Pierre rentre sans doute à 20h ce soir.
(10) Pierre rentre bien à 20h ce soir.

Bien adskiller sig fra *sans doute* ved at mens *sans doute* giver en fornemmelse af en usikkerhed der er til stede i selve ytringsøjeblikket, synes denne usikkerhed med *bien* at ligge *forud* for selve ytringsøjeblikket. Ved at bruge *bien* angiver afsender at diskussionen så at sige er lukket. Den tvivl der måtte have været, synes med andre ord at være blevet fjernet på det tidspunkt hvor afsender modificerer sin ytring med *bien*. Dermed adskiller en *bien*-struktur sig fra strukturer med *sans doute* (og også *nok*, *vist* og *vel*) som direkte modificerer en ytrings propositionelle indhold, dvs. at med *sans doute* (og *nok*, *vist* og *vel*) er det umiddelbart sådan at afsender formulerer en sandsynlighed.

En anden helt essentiel forskel er at hvor *sans doute* modificerer en sandsynlighed orienteret mod det positive, så angiver *bien* snarere en tidligere usandsynlighed eller ligefrem en tidligere ikke-sandhed. Dermed bliver der faktisk en betydelig forskel på en *sans doute*-sætning og en *bien*-sætning i og med at *bien* som sådan ikke er en epistemisk størrelse. Det epistemisk-modale ligger i stedet for i den inferens som *bien* introducerer. For at forstå *biens* semantik kan størrelsen med fordel opfattes som en såkaldt nægtelse af en formodet nægtelse, dvs. at hvis man har en sætning af typen *Pierre est bien revenu*, så ligger der i virkeligheden en inferens om at man måske nok kunne have troet det modsatte (altså at Pierre ikke var kommet tilbage), men faktisk forholder det sig sådan at han *er* kommet tilbage. Man befinder sig m.a.o. i en kontekst,

hvor der ifølge taler er en der mener at Pierre ikke er kommet tilbage, mens taler imidlertid mener at det faktisk er rigtigt at Pierre er kommet tilbage. Afsender har dermed taget det negative synspunkt med i sin betragtning, og før ytringstidspunktet så var det mest sandsynlige faktisk at Pierre ikke var kommet tilbage.

Holder man fast i at *bien* er en nægtelse af en (formodet) nægtelse, opstilles en polyfonisk analyse der tager sig således ud,

SPKT1: [X] (IKKE (p))

SPKT2: [a_0] (SAND (p))

Denne polyfoniske analyse anskueliggør yderligere hvad der er på spil i en *bien*-struktur. Af strukturen ovenfor fremgår det hvordan man i en ytring som fx *Pierre est bien revenu* befinder sig i en kontekst hvor der er nogle der siger at (p) ikke gælder, mens SPKT2 siger at (p) faktisk gælder. Denne komplekse polyfoniske struktur introducerer en inferens og understreger hvordan usikkerheden er tidligere end ytringsøjeblikket og SPKT2 hvor (p) gælder. Ser vi nærmere på SPKT1, er der faktisk allerede hér tale om en kompleks struktur. Her er der nemlig én instans der tror det *ersådan*, og en anden instans der tror det *ikke* er sådan. Og i SPKT2 kommer taler så og siger at den første instans havde ret. Reglen er altså tilsyneladende at det er det positive synspunkt indlejret i SPKT1 der kommer til at gælde i denne temmelig abstrakte tolkning (Nølke et al. 2004: 41). En polyfonisk analyse af *bien* er, som det ses, temmelig kompleks, og jeg vil ikke gøre mere ud af min analyse af *bien* da det vil kræve et mere udvidet symbolapparat end det jeg har redegjort for i forbindelse med min teoretiske gennemgang af polyfoniteorien. Opsummerende og skrevet i ganske almindelig tekst er den væsentligste pointe i en *bien*-struktur at der er et underliggende synspunkt der udtrykker at man ikke skulle have forventet at det gik som det gjorde, og et overliggende synspunkt som udtrykker at på trods af forventningen gik det faktisk sådan. Det negative synspunkt er dermed taget med i a_0 s betragtning.

Jeg er nu nået til at se nærmere på hvordan de to franske ækvivalenter *sans doute* og *bien* går i spænd med *noh*, *vist* og *vel* og dermed til det store spørgsmål: Hvordan gengives betydningsaspekterne af *noh*, *vist* og *vel* på fransk?

5. Afsluttende kontrastiv analyse

Jeg tager udgangspunkt i nedenstående skematiske opsamling der viser *nok*, *vist* og *vels* semantiske egenskaber samt de tre størrelses polyfoniske strukturer. Under *nok*, *vist* og *vel* har jeg placeret de to udvalgte og nu analyserede franske ækvivalenter, og ved hjælp af +’er og ÷’er har jeg angivet om de franske ækvivalenter besidder den epistemiske, evidentielle og polyfoniske egenskab som jeg har angivet for henholdsvis *nok*, *vist* og *vel*. Figurens +’er og ÷’er er dog ikke absolutte idet ingen værdier kan siges at være absolutte i kodningen.

	Epistemisk modalitet	Evidentialitet	Polyfonisk struktur
NOK	SANDSYNLIGVIS	Subjektiv formodn. (1.pers.)	SPKT1: [A] (SAND (p)) SPKT2: [a ₀] (SANDSYNLIG (SPKT1))
Franske ækvivalenter:			
<i>sans doute</i>	+	÷	÷
<i>bien</i>	÷	÷	÷

	Epistemisk modalitet	Evidentialitet	Polyfonisk struktur
VIST	SANDSYNLIGVIS	Objektiv formodn. (3.pers.)	SPKT1: [MAN] (SAND (p)) SPKT2: [a ₀] (SANDSYNLIG (SPKT1))
Franske ækvivalenter:			
<i>sans doute</i>	+	÷	÷
<i>bien</i>	÷	÷	÷

	Epistemisk modalitet	Evidentialitet	Polyfonisk struktur
VEL	SANDSYNLIGVIS	Objektiv formodn. (2.pers.)	SPKT1: [M] (SAND (p)) SPKT2: [a ₀] (SANDSYNLIG (SPKT1))
Franske ækvivalenter:			
<i>sans doute</i>	+	÷	÷
<i>bien</i>	÷	÷	÷

Iagttagelserne fungerer som en slags generelle metaregler og viser hvordan *sans doute* og *bien* er kompatible ækvivalenter til *nok*, *vist* og *vel*. Faktisk viser figuren tydeligt hvordan de såkaldte “ækvivalenter” – med et enkelt plus og 5 minusser – i virkeligheden slet *ikke* er “kompatible ækvivalenter”, på anden måde end at *sans doute* har den epistemiske modalitet til fælles med *nok*, *vist*, *vel*. Dette bliver tydeligt ved hjælp af forrige kapitels detaljerede analyser, og det er på nuværende tidspunkt egentlig et relativt overkommeligt projekt at redegøre for hvad der tabes og hvad der bevares i relationerne mellem *nok*, *vist* og *vel* og de forskellige ækvivalenter.

Lad os se nærmere på hvordan man har mulighed for at fremhæve bestemte effekter af *nok* når det er oversat fra *sans doute*,

- (11) **org.:** Elle se demandait s'il n'y aurait pas eu moyen, par d'autres combinaisons du hasard, de rencontrer un autre homme (...). Il aurait pu être beau, spirituel, distingué, attirant, tels qu'ils étaient sans doute, ceux qu'avaient épousés ses anciennes camarades du couvent. (Flaubert 1983 [1857]: 78)

→ **ovs.:** Hun spurgte sig selv, om hun ikke ved et andet sammenfald af omstændigheder kunne have mødt en anden mand (...). Det kunne have været en smuk mand, åndfuld, fornem, tiltrækkende, en af de mænd, som hendes veninder fra klosterskolen nok havde giftet sig med. (Flaubert 2004: 59)

I *sans doute*'s polyfoniske struktur bestemte jeg som sagt X til at være uspecificeret, dvs. til at afhænge af konteksten. Usikkerheden i (11) kommer til udtryk i afsenders indre overvejelse, og man fornemmer nærmest en slags dækket direkte tale. At der skiftes perspektiv, og at vi nu kommer ind i Emma Bovarys hoved, varsles også med *Elle se demandait* (*Hun spurgte sig selv*). I (11) kan man altså bestemme X til at være lig med A, og den polyfoniske struktur for *nok* og *sans doute* er således ens i dette tilfælde,

SPKT1: [A] (SAND (p))

SPKT2: [a₀] (SANDSYNLIG (SPKT1))

Sans doute findes også som ækvivalent til *vel*, og *sans doute* og *vel* optræder da i denne polyfoniske struktur,

SPKT1: [M] (SAND (p))

SPKT2: [a₀] (SANDSYNLIG (SPKT1))

Når *sans doute* og *vel* er ækvivalenter, er der ofte fokus på *sans doute*'s interaktionelle egenskab. I (12) fornemmes det interaktionelle element tydeligt i både den dansk-norske og franske passage i og med at *vel* og *sans doute* bruges i dialogform og en spørgende ytring,

(12) **org.:** HEDVIG: – Var der mange der, far?

HJALMAR: – Å nej, ikke mange. Vi var så en 12-14 personer tilbords.

GINA: – Og du fik vel snakke med dem alle sammen? (Ibsen 1967 [1884]: 38)

→ **ovs.:** HEDVIG: – Il y avait beaucoup de monde, papa ?

HJALMAR: – Oh non, pas beaucoup. Nous étions entre douze et quatorze à table.

GINA: – Et tu as pu parler à tout le monde, sans doute ? (Ibsen 1995: 88)

Vel har som sagt også den egenskab at afsender kan splitte sig selv op i to og optræde i følgende polyfoniske struktur, hvor tekstafsender og ytringsafsender indgår i en slags afsender-modtager-forhold,

SPKT1: [A]⁶ (SAND (p))

SPKT2: [a₀] (SANDSYNLIG (SPKT1))

I mit korpus ses *vel* i denne betydning i følgende eksempel hvor det er oversat fra *sans doute*,

(13) **org.:** Elle songeait quelquefois que c'étaient là pourtant les plus beaux jours de sa vie, la lune de miel, comme on disait. Pour en goûter la douceur, il eût fallu, sans doute, s'en aller vers ces pays à noms sonores (Flaubert 1983 [1857]: 74).

(13') → **ovs.:** Undertiden tænkte hun, at det dog var den smukkeste tid i hendes liv nu, hvedebrødsdagene, som man sagde. Men for

6. Denne særlige instans af A som kommer til udtryk i en polyfonisk analyse af *vel*, deler på mange måder M's egenskaber. Referentielt er der tale om et A, men funktionelt er det faktisk M.

at føle deres sødme måtte man vel rejse bort til disse lande med de velklingende navne (Flaubert 2004: 54).

Sans doute er ifølge mit korpus en relativt hyppig ækvivalent. Den anvendes som ækvivalent til *nok* i 24 % af tilfældene, til *vist* i 7 % af tilfældene og til *vel* i 13 % af tilfældene. Den er da også meget anvendelig som ækvivalent fordi den som sagt er i stand til at betyde så meget forskelligt afhængig af konteksten. Problemet er bare at vide hvornår *sans doute* betyder hvad og i denne forbindelse at vide hvornår *sans doute* koder hvilken modalfaktor; det vil sige at vide hvorfra afsenders modale bedømmelse kommer. Det er også et problem for oversættere. *Sans doute* i (13) oversættes i en anden version således,

(13”) → **ovs.:** Nu og da tænkte hun på, at dette dog var den lykkeligste tid i hendes liv, hvedebrødsdagene, som man kaldte dem. For at opleve deres sødme skulle de dog nok have begivet sig til et af disse lande med velklingende navne (Flaubert 1991 [1979]: 53).

En helt essentiel forskel mellem *sans doute* og *nok*, *vist* og *vel*, er i øvrigt at *sans doute* ikke koder epistemisk modalitet og evidentialitet **sammen**; *sans doute* dækker med andre ord kun en epistemisk styrkekomponent og siger ikke noget om hvorfra afsender har sin viden. Anvendes *nok*, *vist* og *vel* som ækvivalenter til *sans doute*, er det altså nødvendigt at oversætteren tilføjer sin fortolkning af hvorfra afsender har sin viden. På den måde kan man også tale om at der på det strukturelle plan optræder forskellige “stemmer” i teksten.

Med hensyn til *bien* optræder den i 13 % af tilfældene som ækvivalent til *vel*. *Bien* findes kun som modsvarighed til *vel*, og det er måske slet ikke så underligt. For en umiddelbar betragtning ser det ud til at *bien* udmærket formår at gengive i hvert fald *vel*'s interaktionelle egenskaber,

(14) **org.:** GINA: – Du har jo bedt ham ind til frokost.
HJALMAR: – Bare sådan en liden smule formiddagsfrokost, forstå du. (...) Du har vel altid noget i huset. (Ibsen 1967 [1884]: 59)
→ **ovs.:** GINA: – Tu l’as invité à entrer prendre le petit déjeuner.

HJALMAR: – Rien qu'un tout petit déjeuner, comme ça, tu comprends. ... Tu as bien quelque chose à la maison, toujours ! (Ibsen 1995: 131)

Men som det fremgår af mine polyfoniske analyser er *vel* og *bien* faktisk væsensforskellige,

Vel:

SPKT1: [M] (SAND (p))

SPKT2: [a₀] (SANDSYNLIG (SPKT1))

Bien:

SPKT1: [X] (IKKE (p))

SPKT2: [a₀] (SAND (p))

Den væsentligste forskel består i at mens *vel* angiver en sandsynlighed, angiver *bien* en ikke-sandhed – eller en formodet nægtelse af nægtelsen. Det er desuden en inferens bag *bien* og ikke *bien* i sig selv der modificerer, i modsætning til *vel* der modificerer her og nu. Dermed er *bien* i høj grad spændende som ækvivalent til *vel*.

6. Afslutning

Jeg håber i ovenstående at have peget på nogle af de interessante pointer der findes i forbindelse med at oversætte *nok*, *vist* og *vel* samt *sans doute* og *bien*. Som det fremgår, er det langt fra problemfrit at oversætte *nok*, *vist* og *vel*. Fælles for *nok*, *vist* og *vel* samt de to udvalgte ækvivalenter *sans doute* og *bien* er at de for en umiddelbar betragtning alle angår det forhold at afsender på en eller anden måde er eller har været usikker på sandhedsværdien af sin ytring. De polyfoniske analyser gjorde det forholdsvist let at sammenligne forskellene mellem *nok*, *vist*, *vel*, *sans doute* og *bien*, og det er let at se hvordan de hver især indeholder betydningsnuancer der gør den enkelte størrelse til noget helt unikt. I denne forbindelse er det alligevel vigtigt at understrege at det er muligt at finde acceptable og udmærkede oversættelser af *nok*, *vist* og *vel*. Man kan bare ikke tale om ækvivalente oversættelser i betydningen *fuldstændig ensbetydende*, hvilket jeg også har forsøgt at illustrere med den formelle oversigt.

Henvisninger

- Davidson-Nielsen, N. (1996). Discourse Particles in Danish, i E. Engberg-Pedersen et al. (red.) *Content, Expression and Structure – Studies in Danish Functional Grammar*, Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 283-314.
- Heltoft, L. (2005). Modality and Subjectivity, i A. Klinge & H. H. Müller (red.) *Modality: Studies in Form and Function*, London: Equinox, 81-101.
- Jacobsen, H. G. (1992). Vist og nok. Om et par formodningsbiord i dansk, *Mål & Måle* 2, 15. årgang, 13-20.
- Kronning, H. (2004). Kunskapens källa och kunskapens styrka: Epistemisk konditionalis i franskan som evidentiellt och modalt grammatisk uttryck, i K. Segerberg (red.) *Kungl. Humanistiska Vetenskaps-Samfundet i Uppsala. Årsbok 2002*, 43-123.
- Krylova, E. (2005). Epistemisk polyfoni i danske modalpartikler, *Sproglig polyfoni – Arbejdsrapporter* 4, Skrifter fra Dansk og Public relations, Roskilde Universitetscenter, 71-99.
- Nølke, H. (1989a). Modality and Polyphony – A Study of some French Adverbials, i M. Herslund (red.): *On Modality – Papers from Meetings and Discussions in the Linguistic Circle of Copenhagen (= Travaux du Cercle Linguistique de Copenhagen, vol. XXIII)*, København: Akademisk Forlag, 45-63.
- Nølke, H. (1989b): *POLYFONI. En sprogteoretisk indføring*. Ark 48. Handelshøjskolen i København.
- Nølke, H. (1994). *Linguistique modulaire : de la forme au sens*. Paris: Peeters.
- Nølke, H. (1999) (red.). *Det franske sprog. Kapitel V.2. Modifikation 2*. Foreløbig version. København: Handelshøjskolen i København.
- Nølke, H. (2005). På vej mod en sproglig polyfoniteori. Problemer, fordele og perspektiver, i H. Nølke & R. Therkelsen (red.) *Sproglig Polyfoni. Arbejdsrapporter* 3, Skrifter fra Dansk og Public relations, Roskilde Universitetscenter, 139-166.
- Nølke, H. (2006). Pour une théorie linguistique de la polyphonie: problèmes, avantages, perspectives, i L. Perrin (red.) *Le sens et ses voix. Dialogisme et polyphonie en langue et en discours*, Recherches linguistiques 28, Metz: Université Paul Verlaine, 243-269.
- Nølke, H., K. Fløttum & C. Norén (2004). *ScaPoLine: la théorie scandinave de la polyphonie linguistique*. Paris: Éditions Kimé.

- Sneskov, R. (2007). *Små Elementer – Store Effekter. Om nok, vist og vel samt deres franske modsvarigheder*, Speciale i Nordisk Sprog og Litteratur, Århus Universitet (manuskript).
- Therkelsen, R. (2004). Polyfoni som sproglig begrebsramme og som redskab i tekstanalysen, i N. M. Andersen & R. Therkelsen (red.) *Sproglig polyfoni – Arbejdsrapporter*, nr. 1. Skrifter fra Dansk og Public relations, Roskilde Universitetscenter, 79-109.

Citeret litteratur

- Flaubert, G. (1983) [1857]. *Madame Bovary*. Paris: Le livre de poche.
- Flaubert, G. (1991) [1979]. *Madame Bovary*. København: Gyldendal.
Oversætter: Uffe Harder.
- Flaubert, G. (2004). *Madame Bovary*. København: Gyldendal. Oversætter: Hans Peter Lund.
- Ibsen, H. (1967) [1884]. *Vildanden*. København: Gyldendal.
- Ibsen, H. (1995). *Le canard sauvage*. Paris: GF-Flammarion. Oversætter: Régis Boyer.
- Larsson, S. (2006). *Les hommes qui n'aimaient pas les femmes*. Paris: Actes sud. Oversættere: Lena Grumbach & Marc de Gouvenai.
- Mørch, D. T. (1976). *Vinterbørn*. København: Gyldendal.
- Njor, M. & Stockmann, C. (2006): *Michael Laudrup's tænder*. København: Gyldendals Bogklubber.